

STIPTA István

A pénzügyi közigazgatási bíróság létrejötte és működése (1884-1896)

Tézisek

1. Célkitűzés

Az MTA doktori értekezésem a magyar közigazgatási jogvédelem első intézményes szervezetét, a pénzügyi közigazgatási bíróság történetét mutatja be. A magyar közigazgatás-történeti szakirodalomban és a közpolitikában általánosnak tekinthető az az álláspont, hogy a közigazgatási bíráskodás érdemi folyamata Magyarországon 1896-ban, az általános közigazgatási bíróság megalakításával kezdődött. E felfogás nagy hangsúlyt kapott napjaink vonatkozó tárgyú vitáiban is. Az Alkotmánybíróság a 17/2015 (VI. 5.) számú határozatában szintén így foglalt állást, amikor a közigazgatási bíráskodásnak az 1896. évi XXVI. törvénycikkkel létrehozott intézményét minősítette a történeti alkotmány vívmányának. Ezzel szemben hangsúlyozni kell, hogy a közigazgatási bíráskodás első hazai intézménye, a jogvédelem terén áttörést jelentő szakszabírószék az 1884-től 1896-ig ítélező pénzügyi közigazgatási bíróság volt.

Az értekezésben igyekszem igazolni, hogy az 1883. évi XLIII. tc.-vel létesített pénzügyi közigazgatási bíróság szervezete, eljárási rendje és – részben hatásköre – már tartalmazta azokat a közjogi garanciákat, amelyeket az 1896-os közigazgatási bíróság 1949-ig nagyobb hatékonysággal és eredményesebb publicitással érvényesített. A létrehozott fórum működésének 13 éve alatt jól szolgált a magyar jogállamiság ügyét, miközben társadalmi tekintélyét a folytonosan növekvő érkezett ügyek egyértelműen igazolják. Munkám első célja, hogy e kevéssé ismert alapozó eredményeket bemutassam.

A pénzügyi közigazgatási bíráskodás történetének feltárását azzal az igénnyel kezdtem meg, hogy a testület létrejöttének előzményeit alapos, és eddig nélkülözött szempontok követésével és források felhasználásával tárjam fel. Ennek érdekében kezdtem neki jó húsz évvel ezelőtt a magyarországi levéltárak kutatásának, az 1848-tól képződött e tárgyú archivált források feldolgozásának. Célul tűztem ki, hogy a korabeli politikát alakító szempontokat e források alapján közelítem, hiszen a szekundér irodalom a hazai alkotmánytörténet terén nem minden esetben kínál megfelelő alapot. Az eddig felhasználatlan törvényelőkészítő iratok viszont hitelesen mutatják be a kormányzat jogvédelmet elfogadó döntésének indokait, a jogvédelemmel szembeni fenntartásokat, és így a hatáskör-szűkítésre is megfelelő magyarázatot adhatnak.

A kutatási hipotéziseim egyike volt, hogy a polgári kori törvénykezés – jelentős részben megsemmisült - levéltári anyagaival szemben a pénzügyi közigazgatási bíráskodás levéltári forrásai fellelhetőek, így a testület kialakulása és tevékenysége teljes mélységében feltárható. Ez a feltevés arra épült, hogy a bíróság iratanyagának jelentős része az archiválási idején nem az igazságügyi minisztérium, hanem a pénzügyi kormányzat fondjaiba került. A kérdés csupán az volt, hogy ezekből kibontható-e a bíróság történetének történetileg hiteles képe.

A kutatás céljai között szerepelt a közigazgatási bíráskodás hazai előzményeinek bemutatása is. Ezt az intézménytörténeti áttekintést 1848-tól kellett kezdeni, hiszen ekkor jelentek meg az első olyan szervek, amelyek az igazgatás feletti kontroll intézményi előképei voltak. Ez a vállalás egyben azt is jelentette, hogy az értekezés első fejezetében a korabeli magyar közgondolkodásban meglévő elképzeléseket, és a közigazgatási bíráskodással összefüggő tudományos álláspontokat is át kell tekinteni. A kiegyezés utáni államszervezéssel

összefüggő viták egyébként – az átmenetinek tekintett – 1883. évi XLIII. tc. meghozatal után nagy intenzitással folytatódtak és a későbbi jogfejlesztés fontos elméleti alapjai lettek. Nem szerepeltethetem az értekezésben a közigazgatási jogvédelem korabeli nemzetközi megoldásait és az 1880-as évek külhoni tudományos felfogásait. Ezek jelentős részét önálló tanulmányokban dolgoztam fel, ezért ezekre – terjedelmi okok miatt is – csupán hivatkozni tudtam. A kutatási alapfeltevéseim egyike volt, hogy a magyar jogvédelem 1883-ban nem mintakövetéssel, hanem a sajátos magyar közjogi állapotok figyelembe vételével létesült, így szervezeti, eljárási és hatásköri tekintetben egyaránt egyedi megoldás volt.

Az értekezés előírt terjedelmének jelentős részét a bíróság működésének elemzésére szántam. A tanulmány szerkezetének összeállításakor abból indultam ki, hogy a szinte hiánytalanul fennmaradt és érdemi elemzésre alkalmas ügyforgalmi kimutatások (a korabeli szaksajtó értékelésével együtt) lehetőséget nyújtanak az ítélezés érdemi tendenciáinak bemutatására. Feltevésem volt, hogy az ügydöntő bíróság határozatainak szakmai tartalma és számszerű eredményei tükrözik a jogvédelem valós szándékát, hiszen a megfellebbezett hatósági döntések felülvizsgálata során a testület – alaposan indokolt – határozataiban jelentősen csökkentette a kivetett összegeket. Megítélésem szerint a bíróság elvi tartalmú határozatai, a kiadott döntvények és az egyedi döntések összesített mutatói igazolják a testület állami érdektől való függetlenségét.

Célom volt továbbá, hogy a jogszolgáltató működés korlátaira és eredményeire egyaránt rámutassak. A bíróság az eredeti kormányzati szándék szerint nélkülözte volna a jogvédelmi garanciák jelentős részét. A korabeli közvélemény ellenállása miatt kényszerű koncepcióváltás történt, és a létesítő törvény már lehetőséget adott állampolgári érdekek hatékony védelmére. A működés vizsgálata során figyelemmel voltam arra, hogy a központi igazgatás milyen eszközökkel kívánta befolyásolni a testület ítélező tevékenységét. Külön fejezetben követtem nyomon a két bírósági elnök igazgatási tevékenységét, és e tevékenység viszonyát a felügyeleti hatóság, a pénzügyminisztérium elvárásaihoz.

Hazánk első jogvédelmi fóruma fele részben magas közigazgatási állásokat betöltő, fele részben bírói hivatalra képesítéssel rendelkező tagokból állt. Ez a paritásos rendszer garantálta a közigazgatási szakértelmet és megjelenítette a bírósági jogvédelem szempontjait is. A testület egyre növekvő népszerűsége tett szert, tekintélye elismert volt a szaktudomány és a jogkereső közönség részéről egyaránt. Ennek egyik – a kutatás kiindulópontján feltételezett – oka a bíróság jól megválasztott személyi összetétele volt. Az értekezésben azt is fegyellemmel kísértem, hogy a bírák a hivataluk betöltése előtt milyen szakmai tevékenységet végeztek, és milyen személyi, szakmai, és társadalmi-politikai kapcsolatokkal rendelkeztek. Az értekezés vonatkozó fejezete adalékokat szolgáltatathat a közigazgatási bírósági archontológia összeállításához és egy – hiányzó – hazai hivatali prozopográfia módszertani megalapozásához.

2. Módszer

A közigazgatási bíráskodásra vonatkozó eddigi összegző munkák alapvetően a szakjogi-dogmatikai nézőpontokat, a nemzetközi összehasonlítás igényeit, továbbá jelen közjogunk állapotát és szabályozási igényeit helyezték előtérbe. E művek megállapításait ugyan nyomon követtem, de a célkitűzéseimhez más tartalmú módszertani megoldásokat választottam.

A kutatási és feldolgozás folyamata során tudatosan alkalmaztam az összehasonlító módszert, hiszen az első magyar közjogi bíróság létrejöttét, a törvényhozás korabeli szándékát nem érthetjük meg az aktuális külhoni megoldások bemutatása nélkül. A pénzügyi közigazgatási bíráskodás időszakában ismert nemzetközi modelleket – másokkal együtt – több

tanulmányban ismertettem. A tézisfüzet végén említett közleményekben áttekintettem az 1880-as években ismert osztrák, német, francia és angol megoldások szervezeti, hatásköri és eljárási sajátosságait, ezek magyarországi tudományos értékelését és törvényhozási reflexióit. E téren az értekezésben csupán azokat az idegen országbeli szabályozásokat és gyakorlati tapasztalatokat említem, amelyekre a korabeli jogalkotói közvélemény reflektált, és azt a hazai alkalmazhatóság szempontjából minősítette is.

A választott tárgykör jogi karaktere a jogtudományi elemzések széles skálájának alkalmazását igényelte. A törvényszöveg elemzésére relatíve nagy terjedelmet szántam, ennek során felhasználtam a klasszikus jogelemző (nyelvtani, logikai, történeti és rendszertani) metódusokat. Munkám alapvetően jogtörténeti jellegű, mint ahogyan a vizsgált tárgykör is főként jogág-történeti megközelítést igényel. Ennek keretében alaposabban elemeztem a korabeli jogi kategóriákat, és – ahol lehetett – igyekeztem ezeket a később kialakult jogi fogalmaknak megfeleltetni. A normaszöveg és a bírósági határozatok elemzésekor követtem a hazai dogmatikai irányzat módszertani tapasztalatait. Hasznosítottam a szervezet-értékelésben újabban szokásos funkcionalista közelítést is. Ez utóbbi keretében a bíróság gyakorlat elemzésénél figyelemmel kísértem a létrehozó törvényalkotói szándék és a gyakorlati érvényesülés viszonyát.

Az intézménytörténet előtérbe helyezése mellett törekedtem a köz-és politikatörténeti narratívák bemutatására is. A törvény országgyűlési vitájának részletes elemzése lehetőséget kínált a korabeli politika-és párttörténeti viszonyok bemutatására. A pénzügyi közigazgatási bírák kiválasztásának szempontjait és hivatali előmenetelüket taglaló fejezetben kísérletet tettem egy hazai bírósági prozopográfia elvi megalapozására. A bírói működés vizsgálata során hasznosítanom kellett a történeti statisztika feldolgozási módszereit és az igazságügyi statisztika adatfeldolgozó metódusát.

3. Főbb eredmények

Az értekezés – az előírt 16 ív terjedelemben – a pénzügyi közigazgatási bíróság létrehozatalát és tevékenységét követi nyomon. A kutatási eredményeimet szintetizáló jelen összeállítás ezen túl bemutatja az intézmény szabályozására, működésének kereteire vonatkozó normákat és a bíróság személyi összetételét is, azzal a céllal, hogy a korabeli jogalkotói szándék összevethető legyen a jogvédelmi testület tényleges hatásával. A törvény létrehozatalának folyamatát részletesen követtem, mert jellemzőnek tartom azt a jogképzési folyamatot, amely a dualizmus ezen időszakában megjelenítette és egyesítette a közpolitikai és szakmai szempontokat. A létesítő normaszöveg elemzésekor utaltam a – forrásokban nyomon követhető – ítélkezési folyamatokra, és – legalább fő vonalaiban – bemutattam a bírósági működés szerteágazó gyakorlatát. A szoros értelemben vett törvénykezési tevékenység mellett kitértem a pénzügyi közigazgatási ítélobírák kiválasztásának szempontjaira, hivatali előmenetelükre, társadalmi-közéleti kapcsolataikra és szakirodalmi tevékenységükre is. A rendelkezésre álló statisztika adatokból a bírósági tevékenység legfontosabb tendenciáira utaló elemeket használtam fel.

A bíróság ügyforgalmi statisztikája az archivált anyagokból és a szaksajtó korabeli tudósításából viszonylag pontosan összeállítható. A bíróság utolsó évről azonban nem minden esetben találtam hiteles kimutatást, hiszen a bíróság 1896-os beolvadása miatt ilyen hivatalos összegzések már nem készültek. A hiányzó statisztika pótlására a korabeli szaksajtó adatait és a pénzügyi közigazgatási bíróság tevékenységét érintő visszaemlékezéseket használtam.

A forrásfeltárás teljes volt, valamennyi központi levéltári anyagot áttekintettem. Nyomon követtem a törvény előkészítésének egyes lépéseit, a tervezetek sorsát, a

pénzügyminisztériumban, a minisztertanács anyagában fellelhető dokumentumokat és az országgyűlési tárgyalások primér forrásait. Szintén eredeti források felhasználásával állítottam össze a bíróság tevékenységéről szóló fejezetet. A bírák szakmai életútjának bemutatásához is igyekeztem eredeti forrásokat felhasználni, igaz, ebben az esetben csak a vállalt feladathoz szükséges (a szakmai alkalmasságot érintő, a társadalmi-politikai kapcsolatokra jellemző) adatok kutatására és feldolgozására szorítkoztam.

Az 1883-as magyar szabályozás szervezeti értelemben unikálisnak tekinthető, hiszen egyszintű, de az ügyeket végső fokon érdemben eldöntő közigazgatási szakbíróságot hozott létre. A tényleges működés szempontjából e ténynek különös jelentősége volt, hiszen a reformatorius jogkör az ítélező bírák érdemi közreműködését igényelte, az adó-és illeték-megállapítás tényleges terhét róta rájuk. A magyar pénzügyi közigazgatási bíróság ugyanis nem csupán a törvényességet (jogszerűséget) felügyelő szerv, hanem az adót, illetéket kiszámító, és összességében megállapító legfelső szintű fórum volt. Igaz, a testület hatásköre résszerű volt, működésének tizenhárom éve alatt csak a legtöbb konfliktust okozó egyenes adó és illetékügyekben járt el. Mégis fontos gyakorlati jelentőségre tett szert, mert csökkentette az állami szervekkel szembeni tartós bizalmatlanságot, és döntéseivel megteremtette a korszerű pénzügyi anyagi jog alapjait. A testületnek fontos szerepe volt abban is, hogy a korabeli közvélemény elfogadta a közigazgatási judikatúra létjogosultságát, továbbá komoly elméleti és gyakorlati érvekkel szolgált a közigazgatási bírósági hatáskör kiterjesztése és szervezeti továbbfejlesztése mellett. A pénzügyi közigazgatási bíróság tekintélyes állami intézménnyé vált, így szervezeti előzménye lehetett az 1896-ban létesített általános hatáskörű közigazgatási bíróságnak.

Az értekezés fejezeteinek sorrendjében említék néhány – általam fontosnak vélt – tudományos megállapítást.

a) *A közigazgatás bíráskodás kialakulása Magyarországon* című fejezetben arra törekedtem, hogy a közigazgatási jogvédelem 1848-1849-i történeti előzményeire, a korabeli jogi forradalom idején alkotott fontos reformintézkedésekre irányítsam a figyelmet. Az áprilisi törvények által már körvonalazott intézmények (pl. az Államtanács) a dualizmus időszakában fontos hivatkozás alappá váltak, és a közigazgatási jogvédelem bevezetésének indokait is erősítették. A közigazgatási bíráskodás hazai kialakulását vizsgálva áttekintettem a hazai közjogi szakirodalom jelentős részét, és az eddig lényegében mellőzött törvényhozási vitákat. A tárgykör ismerői számára újszerűnek tűnhet a levéltári forrásokból jól kivehető korlátozó kormányzati szándék, és a külhoni tapasztalatoktól való tudatos elhatárolódás.

b) A pénzügyi közigazgatási bíróság létrehozatalát vizsgálva – a megszabott terjedelemben mérten – hosszasan elemzem azokat a körülményeket, amelyek késleltették a hazai közigazgatási jogvédelem intézményesítését, és végül a kompromisszumot jelentő pénzügyi közigazgatási bíróság megalakításához vezettek. Itt tértem ki a közigazgatási bíráskodással összefüggő tudományos vitákra, a tárgybeli legmarkánsabb hazai szakirodalmi állásfoglalásokra. Fontosnak tartom a közigazgatási bíráskodás és a nemzetiségi kérdés szoros kapcsolatának bemutatását és Tisza Kálmán politikusi életútjának – eddig ismeretlen adatokkal történő – kiegészítését. A pénzügyi közigazgatási bíróság megalakításának kormányzati előkészületei érdemben csak az eddig feltáratlan levéltári források alapján értékelhetőek. E kutatómunka jelentős részét elvégeztem és eredményeit e fejezetben foglaltam össze. A szakirodalom által eddig nem hivatkozott elsődleges források betekintést engednek a Tisza-Kálmáni kormányzati politika mélyebb rétegeibe, és jól érzékeltetik a hatalmon lévők ellenállását a végrehajtó hatalom érdemi korlátozásával szemben.

A közigazgatási jogvédelmet meghonosító 1883. évi XLIII. tc. országgyűlési vitáját az értekezésben részletesen elemeztem. A korabeli törvényalkotás minden fázisát nyomon követve bemutathattam egy dualizmus-kori törvény létrehozatalának minden fontos közjogi részletét. Fontosnak vélem, hogy az áttekintésben felhasználhattam az előszentesítések intern iratait, amelyek őszintén feltárják a kormányzat szándékát, a – korabeli közvélemény által kikényszerített. – jogvédelem korlátozására irányuló miniszteri elképzelést, és ennek eszközéül felhasznált hatalmi és jog technikákat.

c) Az értekezés harmadik tartalmi egysége „*Az 1883. évi XLIII. tc. tartalma*” címmel módszertani kísérlet a törvény valós tartalmának, jogi szempontból releváns jellegzetességeinek bemutatására. E fejezetben a korabeli jogtudományi terminológia tükrében vizsgáltam a norma tartalmát. Mivel a törvényalkotás legfontosabb dokumentumait, a törvényalkotók (rejtett és nyilvánossá hozott) szándékait az előző fejezetben bemutattam, a szövegértelmezés történeti módszerét is hasznosítani tudtam. A törvényhozó szándékát már ebben a fejezetben össze lehetett hasonlítani a törvény tényleges hatásával. A fejezet belső tagolásakor, az intézménytörténet szempontjait érvényesítve, részletesen vizsgáltam a bíróságra vonatkozó szervezeti, hatásköri és eljárási rendelkezéseket. Ez a közelítésmód főleg az általános történet művelői számára kínálhat új elemeket.

d) *A pénzügyi közigazgatási bíróság ítélőbírái* című fejezet a bíróság működésének 13 éve alatt ítélkező feladatot ellátott 23 bíró szakmai életútját követi nyomon. Az elérhető forrásokból összegyűjtöttem azokat az adatokat, életrajzi tényeket, amelyek bemutatják a rekrutáció szempontjait. A releváns adatok jelentős része szintén a levéltárakból származik. Az értekezésben nagy hangsúlyt fektettem annak vizsgálatára, hogy a kiválasztásban mennyiben érvényesültek a szakmai szempontok, és mely személyek esetében vélelmezhetőek a kinevezés szakmán túli indokai.

A pénzügyi közigazgatási bíróság ítélőbíráinak kiválasztása az adott korszak politikai elitjének értékrendjét, hatalmi-kapcsolati szempontjait követte. E folyamat minden eleme ma már nehezen rekonstruálható, hiszen a döntések java része informális fórumokon született és nem dokumentált. Az elemzés nyomán az bizonyosnak látszik, hogy az első magyarországi közigazgatási jogvédelmi fórum összeállításában főként pénzügyi-szakmai szempontok érvényesültek. A hatalom tartott a közigazgatási szervek döntései fölött kontroll lehetőségétől, féltette a kormányzati, adott esetben a bevételekhez fűződő államháztartási érdekeket. A kormány a pénzügyi közigazgatási bíróság törvényhozás általi kikényszerítése után a bírák kijelölése révén törekedett az állam fiskális érdekeinek védelmére. Ennek egyik eszköze a pénzügyi közigazgatási főtisztviselők bírói alkalmazása volt. Az áttekintés alapján megállapíthatjuk, hogy az első magyar közigazgatási jogvédelmi fórum – az általánosan elterjedt megítéléssel ellentétben – nem közigazgatási tisztviselőkből és bírákból, hanem olyan személyekből állt, akik e két hivatásra képesítettek voltak. Az viszont egyértelműen megállapítható, hogy a pénzügyi közigazgatási bírák kivétel nélkül hosszú ideig tartó tárgybeli munkatapasztalattal rendelkeztek.

Rámutattam, hogy a bíróság egyes tagjainak kinevezésénél kétségtelenül érvényesültek politikai-kapcsolati szempontok. Azt azonban nem állíthatjuk, hogy a bírói kar a Tisza Kálmán-i hivatalépítés hagyományos rendje szerint képződött. A pénzügyi jogviták eldöntéséhez ugyanis komoly szakértelemre, a hatalmas mennyiségű panasz elbírálásához komoly energiára volt szükség. Ez a testület nem kínált egyetlen kedvezményezett számára sem felhőtlen hivatali karriert, vagy könnyen elérhető anyagi előnyt. A kiválasztott bírák szakmai alkalmasságának megítéléséhez, ítélkező tevékenységük tartalmi értékeléséhez azonban további kutatásokra van szükség

e) *A pénzügyi közigazgatási bíróság tevékenysége* című zárófejezet a forrásfeltárás és feldolgozás terén nehéz feladat elé állított. A bírósági statisztika összeállítására, a bíróság tevékenységét mérő szempontok meghatározása önmagában jelentős szakmai kihívás volt. Ennél nagyobb tudományos kockázattal járt az összegyűjtött adatok és számsorok tartalmi elemzése.

A bíróságok tevékenységének megítélésében az ügyforgalom és ügyintézés számszerű adatainak vizsgálata önmagában is fontos, hiszen a statisztikai tények jól mutatják az ítélkező fórum munkateljesítményét, szervezettségét, és irányításának színvonalát. Ezen túl a bírósági adatszolgáltatás az illető intézmények belső értékrendjére is következtetni enged, továbbá a törvénykezés tartalmi vonatkozásaira, a szervezet működésére, a jogszabályok helyességére, szabatoságára, azok alkalmazásának módjára is történeti értékű adatokat szolgáltat. Igaz, figyelmeztet Fraenkel Sándor, egy kortárs szakértő, az ítélkező tevékenység lényegét és annak eredményét csupán a számokból megítélni nem lehet. „Nagyon szomorú eredményekhez juthatnánk, ha nagyon sokan volnánk, akik a bíróság működésének lényegét csakis az ügyforgalmi kimutatások számai alapján bírálgatnák.” A tanulmányban ezért törekedtem a mennyiségi szempontokon túli, a bíróság tevékenységét meghatározó érdemi tényezők bemutatására is.

A tevékenységi mutatók kiválasztásakor az ítélkezés érdemi munkafázisait követtem. A statisztikai adatsorok összeállításakor választ kerestem két fontos alapkérdésre is. Az egyik a közigazgatási bíráskodás létrehozatalakor élesen felmerült kifogás, miszerint a testület – összetételénél, a bírák korábbi pénzügyi szakmai-szervezeti kötődésénél fogva – nem lesz képes valódi jogvédelmet ellátni. A levéltári intern források igazolják is, hogy a bíróság megalakításakor a kormányzat az államháztartás védelmére törekedett, és csupán a közvélemény nyomására volt hajlandó a testület megalakítására. Ezt a kérdést a statisztikai adatok felhasználásával érdemben meg tudjuk válaszolni. Az összeállított adatsorok azt igazolják, hogy a bíróság jelentős arányban döntött a felek javára.

A másik vizsgált – a korszak politikai elitjének cselekvését nagyban befolyásoló – feltevés a nemzetiségi lakosság ellenséges magatartása volt. Az adatsor elemzése során egyértelművé vált, hogy a jogkeresők a nemzetiségi területektől függetlenül nyújtották be fellebbezéseiket. Ez is igazolja, hogy Tisza Kálmán és a korabeli politikai elit alaptalanul tartott attól, hogy a közigazgatási bíráskodást a szeparatív hajlamú nemzetiségi csoportok közjogi fegyverként használják, és koordinált akciókkal, tömeges fellebbezésekkel megakadályozzák majd az állami bevételek realizálását. A hazai közigazgatási jogvédelem kiépítését és a közigazgatás bírói ellenőrzésének kiszélesítését hosszú ideg gátolta ez a félelem. A pénzügyi közigazgatási bíróság 13 éves működését vizsgálva nem találtam olyan adatot, véleményt, amely a nemzetiségiek ilyen irányú törekvéseire utalt volna. Igaz, – kutatói ismereteim szerint – az sem fordult elő, hogy a bíróság az ítélkezés során ezt a szempontot az érdemi ítélkezésben érvényesítette volna.

A zárófejezet fontos részének tartom a pénzügyi közigazgatási bíróság tevékenységének jogfejlesztő hatását. Benedek Sándor egykori közigazgatási bíró 1934-ben, a pénzügyi közigazgatási bíróság felállításának ötvenedik évfordulóján arról írt, hogy a magyar pénzügyi jog kifejlett állapotát elsősorban e testület jogfejlesztő tevékenységének köszönheti. Az 1884-ben megalakított jogvédelmi fórum hazánk első közigazgatási bírósága volt, amely működésének tizenhárom éve alatt jogászai körökben is nagy tekintélyt szerzett. Ügyforgalma folyamatosan emelkedett, amely a bíróság függetlenségének, jogkereső közönség előtti tekintélyének egyértelmű bizonyítéka. A bíróság az egyedi ügyek elbírálásán túl 73 döntvényt alkotott és 2192 elvi határozatot hozott. Ez a komoly interpretációs és joggyakorlatot orientáló

aktivitás jelentősen gazdagította a pénzügyi jog tárgykörét, elvi iránymutatással szolgált a pénzügyi közigazgatás számára, elősegítette a szaktudomány fejlődését és pozitív hatással volt a korabeli törvényhozásra is.

4. Hasznosítás

Történeti tárgykörű tudományos művektől nem minden esetben várhatjuk el az aktualitás igazolását. A közigazgatási bíráskodással összefüggő kutatásaim kezdetén még kevés esély volt arra, hogy a legtekintélyesebb dualizmus-kori közjogi intézmény ismét a hatályos magyar államszervezet részévé váljon. Időközben úgy alakult, hogy az értekezésben feltárt, a közigazgatási jogviták elbírálására szolgáló bírói testület szervezeti, hatásköri és eljárási tapasztalatai a mai közpolitika egyik legtöbbet vitatott reformkérdésében újra hivatkozási alapul szolgálhatnak. Ez a magyarázata annak is, hogy az összefoglaló munkában utalok a kortársi szerzők olyan munkáira, amelyek a közigazgatási bíráskodás megújítására vonatkoznak és kapcsolatba hozhatóak a pénzügyi bíráskodás történetének folyamatával.

Egyetemi oktatóként érdemben is tudom – talán mások is tudják majd – hasznosítani a közigazgatási bíráskodás hazai történetéről feltárt adatokat és az elvégzett elemzéseket.

5. Az értekezés tárgyában született közleményeim

A közigazgatási bíráskodás előzményei Magyarországon. *Jogtudományi Közlöny* 1997. március. (LII. évf. 3. sz.)

A pénzügyi közigazgatási bíráskodás hazai előtörténete. *Acta Jur. et Pol.* Szeged. (Szerk.: Tóth Károly). Tomus LII. Fasc. 9. JATE Press Szeged, 1997. 35 p.

Az 1875-ös osztrák közigazgatási bíróság hatása a magyar közigazgatási jogvédelemre. Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. *Acta Jur. et Pol. Szeged* (Szerk.: Tóth Károly). Tomus LIII. Szegedi Tudományegyetem Szeged, 1998. 353-362. p.

Adalékok a pénzügyi közigazgatási bíróság működésének történetéhez. (1884-1885) *Acta Jur. et Pol.* Szeged (Szerk.: Tóth Károly). Tomus LVII. Fasc. 9. Szeged, 1999. 22 p.

A német közigazgatási bíráskodás kialakulása, és hatása a magyar közigazgatási jogvédelemre. In: *Facultas nata. Ünnepi tanulmányok a miskolci jogászképzés 25. évfordulójára.* (Szerk.: Szabadfalvi József) Bíbor Kiadó Miskolc, 2006. 347-364. p.

Die Herausbildung und die Wirkung der deutschen Verwaltungsgerichtsbarkeit auf den ungarischen Verwaltungsrechtsschutz. Rechtsgeschichtliche Vorträge 45. (Hrsg.: Prof. Dr. Barna Mezey) Gondolat Verlag. Budapest, 2006. 25 p.

Országgyűlési vita a pénzügyi közigazgatási bíróságról 1883-ban. In: *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor 65. születésnapja tiszteletére.* (Szerk.: Mezey Barna, Révész T. Mihály) Gondolat Kiadó. Budapest, 2006. 518-546. p.

Diskussionen über den Inhalt des Verwaltungsrechtsschutz in Ungarn (1848-1896). In: Rechtsgeschichtliche Studien. Beiträge zur Institutionsentwicklung in der ungarischen Rechtsgeschichte (Hrsg.: Dr. Gábor Máthé, Dr. Barna Mezey) ELTE ÁJK. Passau-Budapest, 2008. 67-82. p.

A francia közigazgatási bíráskodás hatása a dualizmus kori magyar törvényhozásra. In: Sapientia iniuria non potest fieri. Ünnepi tanulmányok Zlinszky János tiszteletére. (Szerk.: Horváth Attila, Koltay Tamás, Máthé Gábor) *Jogtörténeti értekezések* 36. (Sorozatszerkesztő: Mezey Barna). Gondolat Kiadó Budapest, 2009. 263-282. p.

A 19. századi angol közigazgatási jogvédelem és a magyar közigazgatási bíráskodás. In: Emlékkönyv Dr. Ruszoly József egyetemi tanár 70. születésnapjára. *Acta Juridica et Politica*. Tomus LXXIII. Fasciculus 1-64. (Szerk.: Homoki Nagy Mária) Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Szeged, 2010. 1018. p. 793-810. p.

Történeti érvek az önálló közigazgatási birói szervezet mellett. In: *Tizedik Magyar Jogászgyűlés*. (Szerk.: dr. Benisné dr. Györffy Ilona) Kiadja a Magyar Jogász Egylet. Budapest, 2010. 279-284. p.

A magyar pénzügyi közigazgatási bíróság jellege és hatásköre. (Az 1883. évi XLIII. tc. tartalma és jelentősége) *Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica*. Tomus XXIX/1. (Szerk.: Sály Pál) Miskolc University Press. 2011. 89-116. p.

A magyar közjogi múlt üzenete: önálló közigazgatási bíróság. *Magyar Jog* 57. évf., (2010) 6. szám 334-338. p.

Tisza Kálmán és a közigazgatási bíráskodás. *Jogtörténeti szemle*. 2010/3. szám. 23-33. p.

Adalékok a magyar pénzügyi közigazgatási bíráskodás történetéhez. In: *Konferencia a birói hatalomról és az állampolgárságról*. (Szerk.: Homoki-Nagy Mária) Szegedi Egyetemi Kiadó Szeged, 2011. 157-174. p.

Történeti érvek az önálló közigazgatási bíráskodás, és a körültekintő igazságszolgáltatási reformok mellett. In: Közérdekvédelem. A közigazgatási bíráskodás múltja és jövője. (Szerk.: Varga Zs. András-Fröhlich Johanna). A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei (Sorozatszerk.: Varga Csaba) Tanulmányok 3. (Alsorozatszerk.: Szabó István) ISBN: 978-963-308-019-1. PPKE JÁK-KIM. Budapest, 2011. 57-66. p.

The process order of the court of financial administrative jurisdiction (1884-1896). *Journal of European Integration Studies*. A publication of the University of Miskolc. HU-ISSN 1588-6735. Volume 9, Number 1 (2011). Miskolc University Press, 2011. 121-135. p.

A magyar jövedéki büntetőbíráskodás fórumrendszere 1867 és 1883 között. In: Sapientia sat. Ünnepi kötet dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára. *Acta Universitates Szegediensis. Acta Juridica et Politica*. (Főszerk.: Homoki-Nagy Mária) Tomus LXXIV. ISBN 978-963-99927-20-9. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged, 2012. 439-456. p.

A közigazgatási jogviták elbírálásának rendszere 1883-ig. In: *Jogtörténeti Parerga*. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére. (Szerk.: Máthé Gábor, Révész T. Mihály, Gosztonyi Gergely). ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2013. 331-337. p.

A pénzügyi közigazgatási bíróság eljárást érintő elvi döntései (1884-1896) In: A polgári peres eljárás történeti fejlődése Magyarországon. (Szerk.: Homoki-Nagy Mária) Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar. Szeged, 2013. 229-238. p.

A pénzügyi közigazgatás szervezete Magyarországon 1849 és 1883 között. *Miskolci Jogi Szemle*. VIII. évf. 2013. 1. szám. ISSN 1788-0386. Miskolci Egyetemi Kiadó. Miskolc, 2013. 18-34. p.

Az egyenes adók és illetékek kezelésére vonatkozó hatáskörök 1875 és 1883 között. In: Ünnepi kötet Dr. Blazovich László egyetemi tanár 70. születésnapjára. (Főszerk.: Homoki-Nagy Mária) Acta Jur. et Pol. ISBN: 978-963-306-236-4. Szeged, 2013. 601-608. p.

Szabó József és a közigazgatási jogvédelem. In: "Most megint Európában vagyunk..." Szabó József emlékkönyv (szerk.: Révész Béla). ISBN: 978-615-5300-21-9. A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 50. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2014. 45-51. p.

Die Geschichte der Verwaltungsgerichtsbarkeit in Ungarn und die internationalen Modelle. *Journal on European History of Law*. Vol. V. 2014. No 2. ISSN 2042-6402. 73-79. p.

Tudományos viták a hazai pénzügyi közigazgatási bíráskodásról 1870 és 1883 között. In: *Lege et Fide*. Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára (Szerk.: Gellén Klára-Görög Márta) A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 65. Iurisperitus Kiadó. Szeged, 2016. 555-561. p.

Egyértelmű modellkapcsolatok? A közigazgatási bíráskodás európai változataihoz. *Közjogi szemle* ISSN 1789 69 91. IX. évf. 4. szám. (2016. december) 10-15. p.

A közigazgatási bíráskodás történeti modelljei. *Jogtörténeti szemle* 2015. 3. szám (2016) 40-45. p.

A pénzügyi közigazgatási bíróság bíráinak rekrutációja (1884-1896). In: Ünnepi kötet Dr. Zakar András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Tomus LXXX. Szeged, 2017. 279-290. p.

Történeti alkotmányunk és a közigazgatási bíráskodás. In: A szabadságszerető embernek. Liber Amicorum István Kukorelli. (Szerk.: Chronowski Nóra et al.) ISBN 978-963-693-770-6. Gondolat Kiadó. Budapest, 2017. 348-357. p.

A magyar pénzügyi közigazgatási bíróság jogfejlesztő tevékenysége (1884-1896). In: Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor oktatói munkásságának 50. évfordulójára. *Studia sollemnia scientiarum politico-cameralium* (Szerk.: Kis Norbert, Peres Zsuzsanna) ISBN 978-615-5764-68-4. Dialog Campus Kiadó. Budapest, 2017. 367-374. p.

Madarassy Pál, az első közigazgatási főbíró. In: *Ünnepi tanulmányok Csécsy György 65. születésnapja tiszteletére*. II. köt. (szerk.: Szikora Veronika, Török Éva). Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Debrecen, 2017. 225-235. p.

A pénzügyi közigazgatási bíróság archontológiája. *FORVM Acta Juridica et Politica* VII. évf. (2017) 1. sz. 99-135. p.

A közös elvek szerint kezelt ügyek és a közigazgatási bíráskodás. In: *A kettős monarchia. Die Doppelmonarchie*. (Szerk.: Máthé Gábor-Menyhárd Attila-Mezey Barna) ISBN: 978-963-284-126-7. ELTE Eötvös Kiadó Budapest, 2018. 330 p. 65-77. p.

Ludvigh János, a pénzügyi közigazgatási bíróság második elnöke. *Jogtörténeti Parerga II. Ünnepi Tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2018. 249-254. p.

Budapest, 2018. szeptember 5.

Stipta István